

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

На правах рукопису

БИКОНЯ
Сергія Федорович

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ДОДАТКОВОГО ПРОДУКТУ
В РОЗШИРЕНОМУ ВІДТВОРЕННІ

08.00.01 - Політична економія

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1993

Дисертаційна робота виконама у відділі політичної економії
Інституту економіки Академії наук України

- Науковий керівник - доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник
КВАСНЮК Б.Є.
- Офіційні опоненти - доктор економічних наук,
професор ЗАРУБА О.Д.
- кандидат економічних наук,
доцент РОЗИНКО О.М.
- Провідна організація - Київський державний економічний
університет

Захист дисертації відбудеться "30" вересня 1993 р.
о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої Ради
К 016.39.02 по присудженню вченого ступеня кандидата наук
в Інституті економіки АН України. Адреса: 252011, Київ-11,
вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Інституту
економіки АН України.

Автореферат розіслано "25" серпня 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради,
кандидат економічних наук

ГОРБОВАТИЙ М.Д.

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00815348 (Т)

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Українська держава, її економіка в самому початку свого шляху до свободи, ринкових відносин, нового менталітету. Основна причина тяжкого стану нашої економіки криється в економічній політиці. Сьогодні все гостріше встать питання безпристрасного, об'єктивного аналізу дійсності, в глибокій і всебічній розробці як теоретичних, так і прикладних економічних проблем.

Наша економічна діяльність перенасичена протиріччями. Ось чому сьогодні наймовірно важко зробити вірний аналіз і знайти правильне рішення. Зараз держава, народ особливо чекають глибокого діагнозу, готові прийняти його і випробувати на ділі все, що буде мати хоч які-небудь шанси на успіх.

Економіку майбутньої цивілізації багато в чому визначає виробництво і використання додаткового продукту.

Динаміка форм додаткового продукту дозволяє дати досить об'ємну характеристику функціонування всієї економіки, визначити ті ланки, де механізм дає збої, пробуксовки.

Перехід до нових форм організації суспільного виробництва можливий тільки за умов відновлення функцій та пропорцій, економічної відповідності категорій, які визначають відтворювальний процес. Час, коли протиріччя в економіці можна було розв'язати за допомогою економічних важелів і інструментів минуло. Намні потрібен комплекс адміністративно-економічних, неординарних рішень санації господарського організму.

Абсолютизація форм додаткового продукту в роки застою не дозволила дослідити виникаючі кризові явища в механізмі господарювання. Прорахунки виявилися у вивченні і практичному використанні фонду нагромадження, прибутків, податків, кредитів, інвестицій.

Склалася ціла система гальмування розвитку цих економічних форм, яка викривлявала їх вплив на характер і темпи розширеного відтворення. З початку 90-х років економіка увійшла в тривалу, небувалу в мирний час гіперінфляцію і спад. Деформовані в минулому форми додаткового продукту в своєму використанні переживають як би нове народження, піддає випробуванню переходом до ринку, одночасно взаємодіючи з новими формами, властивими ринковій економіці.

У 70-80-і роки постійно скорочувалася частка додаткового продукту, який неефективно використовувався на розширене відтворення, зростали невиробничі витрати та збитки. В той же час необгрунтовано нарощувалося збільшення засобів відшкодування та вибуття на цілі приросту фондів, зростало незавершене будівництво, зношення Об компенсувалося не стільки їх заміною, скільки розширюючим капремонтм. Вже у другій половині 80-х років витрати на ремонт перевищили вкладення в ОВФ.

З середини 60-х років прибуток став основною формою виразу додаткового продукту. У 70-80-і роки спроби реформувати відносини по використанню прибутку не дали очікуемого ефекту. Нині неймовірні стрибки цін обернулися прискоренням інфляції, обвальним спадом виробництва, зростанням врибуттів. Прибуток як синтетичний показник виробничої діяльності втратив свої функції.

В останні два роки норма нагромадження упала до катастрофічно низького рівня. Дефіцит бюджету досягнув риси, загрожуючи повним розпадом народного господарства.

Форми додаткового продукту, їх використання економічною наукою достатньо глибоко не розроблялись, а в останні роки різко зменшилися наукові напрацювання в цій області економічних знань.

Вагомий внесок в теорію додаткового продукту радянського соціалістичного господарювання внесли у 60-70-і роки: С.Г.Струмлін, О.І.Ноткін, Я.А.Кронрод, С.А.Сітарян, А.І.Анчишкін, К.К.Вальтух, П.О.Малишев, М.Р.Еддельман, В.В.Сітнін, С.О.Мухін та ін. Ряд узагальнень і нові підходи в цій області можна зустріти у 80-і роки в роботах відомих вчених: В.Б.Кваснюка, Д.О.Чернікова, В.О.Медведева, В.М.Гецца, Н.Е.Тейтельмана, Т.Д.Бурменко, В.Н.Ніколенко, В.П.Плишевського, Г.Ф.Вечканової та ряду інших економістів. Однак проблеми додаткового продукту представлені в публікаціях в цілому недостатньо, особливо зараз, коли теоретичні розробки так необхідні для вищереаних практичних кроків на шляху до ринкової економіки.

Недостатні і не зовсім прийнятні для нашого перехідного етапу до нової моделі господарювання розробки і узагальнення даної теми зарубіжними економістами: Дж.М.Кейнс, Дж.В.Робінсон, Л.Столерю, М.Калецький, Р.Солоу, Я.Корнаї, Р.Харрод, Дж.Б.Кларк та ін.

Сьогодні необхідні дослідження прояву і взаємодії форм додаткового продукту в період становлення багатуокладної, поліфо-

нічної економіки. Потрібні принципово нові підходи і розробки: національного доходу, меж і структури фонду нагромадження, його норми, формування та використання бюджету країни, податкової системи, кредитів, інвестицій, докорінна зміна статистичного обліку економічної інформації, перехід на інтенсивне розширене відтворення ринкового типу. Вказані проблеми обумовили вибір теми, визначили основні напрями і мету дисертаційного дослідження.

Предметом та об'єктом дослідження є форми використання додаткового продукту у відтворивальному процесі, які розкриваються і аналізуються на матеріалах народного господарства Української РСР, суверенної України та розвинутих країн світу.

Мета дослідження полягає в тому, щоб здійснити всебічний аналіз функціонування форм додаткового продукту, їх використання в процесі розширеного відтворення з урахуванням особливостей сучасного етапу економіки України.

Для досягнення поставленої мети конкретними завданнями дослідження стали:

- аналіз підходів до визначення структури необхідного і додаткового продуктів в чистій продукції та їх співвідношення між собою;
- визначення норми і тенденцій руху додаткового продукту; поглиблення теоретичного аналізу форм додаткового продукту;
- виявлення і поглиблення розподілу результатів виробництва, меж оплати і диференціації праці;
- розкриття і побудова структури форм використання додаткового продукту та вивчення їх динаміки в розширеному відтворенні;
- з'ясування нових типів відтворення і розподілу додаткового продукту на просте і розширене відтворення;
- проведення аналізу та виявлення ролі нагромадження у відтворивальному процесі, пошук шляхів реформування використання форм додаткового продукту в умовах переходу до ринкових відносин.

Теоретичну і методологічну основу дослідження складають: метод діалектичної логіки на основі аналізу теоретичних та емпіричних знань, підняття від конкретного до абстрактного і від нього до практики, історичного і логічного, індукції і дедукції; вчення про розширене відтворення; основні методологічні положен-

ня по складанню статистичного балансу народного господарства статистичного управління ООН; теорія і практика додаткового продукту узагальнювалася на підставі сукупності фактів, статистики ВВП, ВНП, НД, форм додаткового продукту, що публікуються в статистичних Україн, США, ООН.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи сформульована у таких положеннях, що виносяться до захисту:

- визначальною причиною загострення соціально-економічних суперечностей в економіці України є деформації пропорцій відтворення, а саме: між виробництвом засобів виробництва і виробництвом предметів споживання, додатковим і необхідним продуктом, фондом нагромадження і фондом споживання, прибутком і оплатою праці;
- поглиблена методологія дослідження форм додаткового продукту і запропонована логічна схема за якою, дослідження здійснюється на макроекономічному рівні і у більш модифікованих формах вони проявляються на мікроекономічному рівні;
- розмежовано у доходах громадян необхідний і додатковий продукт та у чистому доході суспільства, виділена частка особистих доходів, що є по суті додатковим продуктом;
- додатковий продукт правомірно досліджувати тільки з суггезивно-однорідними категоріями і він більш придатний для аналізу макроекономічної динаміки, ніж чистий дохід;
- оскільки, єдиним джерелом доходу суспільства є додаткова вартість, то і додаткова система має спиратися на обчислення додаткового продукту, створеного суб'єктами ринкової діяльності;
- практика формування ресурсів нагромадження за рахунок відшкодування і вибуття є глибокою для економіки тому, що потребує перетворення частини додаткового продукту в елементи фонду відшкодування і тим самим зменшує норму чистого нагромадження суспільства;
- недооцінка теоретичних основ вчення про додатковий продукт є наслідком суггезивних деформацій у доходах і видатках державного бюджету і, рештою, однією з першопричин інфляційних процесів;
- визначено невірним віднесення відрахувань недоамортизації на реновації до додаткового продукту, зроблено висновок про удосконалення методології балансу народного господарства та про прискорення

рення переходу на облік показників в народному господарстві по системі національних рахунків;

- органам статистики запропоновано змінити обчислення додаткового продукту, запровадити облік матеріальних елементів національного багатства по відновлюваній вартості і методом безперервної інвентаризації, удосконалити облік використаного капіталу суб'єктами господарювання, а також введення нових потужностей в їх реальних, вартісних і номінальних обсягах.

Практична значимість результатів дослідження. Дисертаційна робота має надзвичайно теоретичну і методологічну направленість. В процесі дослідження одержані результати, які сприятимуть кращому визначенню структури необхідного і додаткового продукту, їх співвідношенню в чистій продукції. На основі теоретичних висновків висунуті практичні рекомендації по реформуванню використання структури чистого продукту, чистого доходу. Визначені принципи напрямки політики нагромадження, оподаткування, нормалізації відтворювальних процесів. Обґрунтовано, що успіх перетворень в економіці в кінцевому підсумку залежить від практичного використання законів розширеного відтворення, а переборення деформацій і диспропорцій, нормалізація відтворення можливі тільки з впровадженням наукового, мобільного і динамічного управління економікою. Дослідження використання форм додаткового продукту має практичне значення для визначення науково обґрунтованого курсу комплексних змін у всій соціально-економічній системі.

Матеріали дисертації можуть бути використані при удосконаленні статистичного обліку в економіці, викладанні ряду тем розділу макроекономіки економічної теорії, в системі економічної освіти і лекційній роботі.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, одержані в результаті проведеного дослідження, обговорювались на засіданнях відділу політичної економії ІЗ АН України; доповідались на ряді республіканських наукових конференцій /1991-1992 рр./, міжвузівських науково-практичних /1992 р./, науково-теоретичної /1993 р./, використовувались в лекційній роботі.

Публікації. По темі дисертації автором опубліковано 11 робіт загальним обсягом 3,1 д.а.

Структура роботи складається із вступу, двох глав, які включають сім параграфів, зв'язання і списку основної використаної літератури.

У вступі дається обґрунтування актуальності теми дослідження з урахуванням сучасних умов соціально-економічного розвитку суспільства, визначається ступінь її розробки, мета і завдання, а також формулюються основні положення, висновки, які становлять наукову новизну дисертації, її практичну значимість та призначаються основні напрями апробації роботи.

У першому розділі - "Додатковий продукт і його форми в суспільному виробництві" - розкривається структура чистого продукту, співвідношення між необхідним і додатковим продуктом, аналізується норма додаткового продукту, висвітлюються основні риси теорії необхідного продукту в умовах переходу до ринкових відносин, досліджуються форми додаткового продукту і використання його на просте і розширене відтворення.

У другому розділі - "Додатковий продукт в процесі відтворення" - розглядається та аналізується прибуток, як головне джерело розширеного відтворення, виявляється сутність, особливості в роль нагромадження у відтворювальному процесі, визначаються напрями реформування використання додаткового продукту на сучасному етапі економічної реформи.

У заключенні - узагальнюються основні висновки і пропозиції, обґрунтовані в дослідженні.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Сучасний стан економіки України, яка знаходиться в перехідному періоді свого руху до вільних ринкових відносин і формує нові умови відтворення, вимагає поглиблення і розширення наукового аналізу, розробки прогнозів, рекомендацій макроекономічних показників народного господарства. Динаміка економічних процесів, їх якісне відображення, можливі через пояснення об'єктивних закономірностей змін структури чистої продукції. Якісна і кількісна визначеність структури чистої продукції впливає з діалектичної єдності необхідного і додаткового продукту. Граючи різну роль у відтворювальному процесі, складові частини чистого продукту являють собою єдність протилежностей і в той же час між ними постійно існують протиріччя. Порушення об'єктивного співвідношення між необхідним і додатковим продуктом, в протилежність багатовіковій практиці, досвіду узгодження особистих, колективних і суспільних інтересів приводить до якісних змін у відтворенні, а також до створення соціально-економічної напруги в суспільстві.

Особливу гостроту протиріччя між необхідним і додатковим продуктом набуло сьогодні, коли економіка України знаходиться в руйнівній криві.

Збільшення величини необхідного продукту здійснюється за рахунок найбільш ефективного використання додаткового продукту. Створений додатковий продукт служить джерелом росту, розширення та удосконалення виробництва.

Розмежування чистого продукту на необхідний і додатковий тісно пов'язане з його діленням на фонд споживання і фонд нагромадження, але не тотожно йому, оскільки здійснюється в другій площині, не в сфері матеріального виробництва, а в результаті перерозподілу вже реалізованого чистого продукту на споживання і нагромадження.

В Україні чиста продукція використана на споживання в 1985 р. становила 78%, в 1990 р. - 82%, в 1991 р. - 87%, в 1992 р. - 90,5%, тоді як на нагромадження відповідно: 22; 18; 13; 9,5 відсотки. Дані свідчать про те, що йде постійне скорочення нагромадження в складі чистої продукції.

Автор відмічає, що дослідження чистої продукції на рівні мікроекономіки приділяється недостатньо уваги.

Економічні відносини з приводу ділення чистого продукту на необхідний і додатковий відбиває такий важливий показник як - норма додаткового продукту. Вона тісно пов'язана з діями законів вартості, нагромадження, відтворення робочої сили. Норма додаткового продукту, обчислена на народногосподарському рівні, близька до об'єктивно створеного в матеріальному виробництві в умовах стабільності економіки. З аналізу наведених даних робиться висновок, що норма додаткового продукту в Україні постійно знижується і в останній період досягла катастрофічної риси, необхідна невідкладна санація економіки, приведення співвідношення між додатковим і необхідним продуктом до рівня розвинутих країн світу. Нові виробничі відносини, форми господарювання здійснять перерозподіл в структурі чистої продукції, приведуть до зростання величини і темпів додаткового продукту.

Перехід до ринкових відносин передбачає створення системи економічних регуляторів, які дозволять максимально використати потенційні мотиви і стимули до високоефективної праці. Головним гальмом трудової активності є невідповідність між зростанням якості, інтенсивності праці та її грошової винагороди, забезпеченої товарним покриттям.

Автор погоджується з тим, що в теоретичних концепціях необхідного продукту в умовах ринку найменше розробленим залишається міра праці, яка є головною в системі оплати праці. Роль реального виміру праці може виконувати ціна, яка формується в умовах конкуренції. У нас же за рахунок цінової гри багато виробників-монополістів знайшли найбільш легкий шлях збільшення доходів. В перехідний період до ринку, коли ціни не збалансовані, держава повинна за допомогою відповідних регуляторів сприяти встановленню паритету цін.

Виникнення плуралістичних економічних відносин пов'язане з появою нових категорій чистого продукту. Категорія "дохід від праці" виступає грошовим виразом частини чистого продукту товаровиробника, яка особисто їм привласнюється. В сучасній економічній ситуації підвищення номінальної зарплати при одночасному швидкому рості цін приводить лише до зниження життєвого рівня населення. Достатньо сказати, що питома вага харчування в сімейних бюджетах більшості груп громадян досягла 70-90%.

Обмін робочої сили на дохід можливий в ринкових відносинах лише при умові особистої власності людини на свою робочу силу та її самостійне застосування, виходячи з особистих інтересів. В роботі дається формула структури необхідного продукту, а грошовим виразом частини чистого продукту товаровиробника, яка особисто їм привласнюється в ринковій формі господарювання, слід вважати - дохід від праці. Межі диференціації в доходах повинні бути на такому рівні, щоб стимулювати більш ефективну і кваліфіковану працю, але не викликаючи при цьому різкої соціальної нерівності, соціального невдоволення і напруги в суспільстві.

Аналіз форм додаткового продукту в народному господарстві України автор проводить від найбільш загальних до тих, які відбивають відокремлення різних сфер виробництва. Найбільш загальна з форм додаткового продукту - чистий дохід. Вартість додаткового продукту і чистий дохід суспільства виражають виробничі відносини різних рівней, крім того величина додаткового продукту і чистого доходу кількісно не співпадають. Це пов'язано з впливом амортизаційних відрахувань, цін, способом підрахунку затрат результатів суспільної праці. Тому необхідно докорінно змінити підрахування собівартості виробленої продукції, яка включала в себе елементи вартості додаткового продукту.

Головною складовою додаткового продукту є прибуток. Він і сьогодні повинен зіграти свою ведучу роль в становленні змішаної економіки, нових виробничих відносин.

Порівнявши прибуток в НД і додатковий продукт в чистій продукції, автор приходять до висновку, що додатковий продукт глибше і об'єктивніше відбиває діючі процеси у виробництві, ніж прибуток. Прибуток, як модифікована форма додаткового продукту, більше підданий впливу різних факторів, ніж додатковий продукт. Ось чому додатковий продукт більш придатний до аналізу змін в народному господарстві.

Прибуток, як форма додаткового продукту, відбиває результативність додаткової і ефективність необхідної праці. Об'єктивна основа існування прибутку пов'язана з необхідністю реалізації розподілу додаткового прибутку. Ринкова економіка визнає лише таке суспільне споживання, яке приносить більший прибуток. Він виступає як мотив формування найважливіших народногосподарських пропорцій. Однак його ріст і максимізація можуть приходити в протиріччя до суспільних потреб.

При розгляді таких форм додаткового продукту як соціальне страхування і соціальне забезпечення акцентується увага на те, що хоча статистика відносить ці відрахування до додаткового продукту, однак у теоретичних дискусіях ця проблема ще не знайшла остаточного вирішення. Становлення ринкових відносин дасть більш чітке уявлення цієї проблеми. Але для цього потрібно змінити сам методологічний підхід і методику обчислення їх на всіх рівнях економіки. Що стосується ренти, як форми додаткового продукту, то її вилучення небажане у виробників, розширюючих виробництво в зонах і басейнах найвищої ефективності. Більш прийнятним буде використання зональних надбавок до податку підприємствам, які працюють в певній природоексплуатуючій галузі, яка знаходиться в кращих умовах. В аграрному секторі має бути єдиний земельний податок на принципах ренти, а саму ренту держава може використати для створення фонду підтримки нових форм господарювання на землі і надання пільгових кредитів.

Однією з самих складних форм додаткового продукту є податки. Відбуваються постійні і гострі дискусії по цьому важливому питанню господарського життя. Податкова система є одним з головних важелів, регулюючих економічні відносини товаровиробників з державою. В економіці ринкового типу особливе значення набуває ста-

лість, стабільність податків, які дозволяють виробникам прогнозувати результати господарської діяльності. Нестабільність податкової системи суттєво впливає на можливості переборення кризи. Розглядаючи питання про доцільність застосування того чи іншого податку, необхідно виходити із визнаних світовою практикою функцій податків: фінансової, стимулюючої, соціальної. Їх підсумок узагальнення теорії оподаткування прибутку і доходу висловлюється думка про повернення в Україні податку на прибуток замість існуючого на доход.

В політекономічному розумінні податок на добавлену вартість є знов створеною вартістю. Для поглиблення дослідження додаткового продукту є важливим з'ясування структури ПДВ. Аналогічно НД добавлена вартість складається з необхідного і додаткового продукту. В той же час сама добавлена вартість входить у вироблений НД. Для обчислення додаткового продукту потрібно в методичному плані визначити на скільки ПДВ складається з додаткового продукту і необхідного. Розв'язавши це завдання, далі можна говорити про використання цього економічного важеля в процесі розширеного відтворення.

В роботі зроблена спроба аналізу використання ПДВ в економічному житті республіки. Сучасне економічне положення в Україні ставить надто проблематичним використання ПДВ в розширеному відтворенні. Крім цін, розподілу доходів, процесу нагромадження, податок на добавлену вартість впливає на ефективність виробництва, зовнішньоекономічну діяльність, розвиток секторів економіки, управління економікою. ПДВ – податок, яким для успіху господарського регулювання небажано маніпулювати. Нинішня ситуація з цінами в Україні не дозволяє через їх складність і багатофакторність визначити вплив одного фактору – ПДВ. В дисертації досліджуються такі форми додаткового продукту як акцизний збір, пошліни. Застосування їх в економіці України сьогодні вимагає збільшення надходжень до бюджету від цих видів податків.

Дослідження податків буде неповним, якщо не торкнутися прибуткового податку з громадян. В роботі визначено методологічний підхід до виділення в доходах громадян частини додаткового продукту, який використовується у виробничих цілях. Питання нагромадження, як форми додаткового продукту, не зустріло в економічній літературі достатньо широкого місця. Нагромадження виявляється

не тільки в капіталовкладеннях, але і в рості оборотних фондів і виробничих резервів. Перед суспільством завжди стояла і стоїть дваєдине завдання: по-перше, визначення суми і структури засобів, які воно може витратити на нагромадження без відчутної втрати для поточного споживання; по-друге, підвищення ефективності використання ресурсів, які виділяються на нагромадження, оскільки вони завжди обмежені. Використання частини національного доходу на нагромадження означає об'єктивну необхідність поєднання постійного збільшення суспільного багатства з послідовним ростом народного добробуту. Фонд нагромадження виступає функцією нагромадження як виробничої так і невиробничої сфери. Неправомірною є точка зору в економічній літературі, де поряд з додатковим продуктом, джерелом нагромадження вважається фонд відшкодування.

Те, в якому стані знаходиться виробництво додаткового продукту, темпи вибуття фондів, виробниче нагромадження, не вписується в традиційні уявлення. Різке збільшення додаткового продукту носить дестабілізуючий характер, так як воно викликане стрибками цін. В той же час в Україні в 1990 р. нагромадження основних фондів склали 2,76% ВВП, а в 1991-1992 р. воно взагалі скоротилося і одержало мінусове значення.

Форми нагромадження: капіталовкладення, інвестиції, інновації стоять в центрі довгострокових стратегій найбільш динамічно розвинутих країн. У нас же затяжна, руйнівна криза економіки привела до того, що ці важливі проблеми сьогодні майже не проробляються, а тому створення повноцінного ринку поки що залишається благим побажанням.

До додаткового продукту слід відносити тільки чисте нагромадження. Поняття недоамортизації і переамортизації, що існують в народному господарстві, правомірні лише по відношенню до відрахувань на реновацію. Основною причиною відхилення фактичних строків служби ОФ від нормативних є неудосягнення системи норм амортизації. Недоамортизація веде до фінансових збитків в економіці і як наслідок - до зменшення нагромадження. Тому при обчисленні додаткового продукту не потрібно її враховувати.

Активізація такої форми додаткового продукту як надходження від зовнішньоекономічної діяльності повинно суттєво вплинути на зміну технологічної структури капіталовкладень.

Формов додаткового продукту є товар особливого роду – кредит здібний приносити більший додатковий продукт. Фінансова система із запізненням реагує на проблеми господарювання, залишаючись заложницею виробничої сфери. Обставини в народному господарстві, часові рамки, вимагають прискорення формування ринку кредитів, конкуренції в банківській справі, сприятливого інвестиційного клімату. Потрібно поновити управління грошово-кредитною системою в державі, виходячи з позицій загальноекономічних пріоритетів, зістикуючи інтереси банків із інтересами підприємців, суспільства.

Не претендуючи на вичерпаність дослідження форм додаткового продукту, зважаючи на постійні зміни в процесі історичного розвитку, автор приводить схему форм додаткового продукту, які характерні для сучасного стану економіки України.

Додатковий продукт в процесі відтворення досліджується в формі прибутку і нагромадження. Прибуток, в силу особливостей свого формування, найбільш повно із вартісних показників синтезує в собі результати процесу виробництва, обігу і виступає як узагальнюючий показник діяльності підприємств. Однак він не придатний для узгодження вартісних і натурально-речових пропорцій. Особливо сильному впливу прибуток підданий рівню, динаміці цін та умовам реалізації.

Негативні тенденції бурхливого зростання цін, особливо в 1991-1993 роках обернулися ще більшими темпами інфляції, падінням національного виробництва і зовсім в протилежний бік рухом прибутку. Прибутки підприємств за 1991 р. зросли у 2,5 рази, за 1992 р. – у 21,6 рази. В той же час об'єм виробленої продукції скоротився у 1991 р. на 5%, у 1992 р. – на 9%, а в I кварталі 1993 р. – на 5,2%. Тоді як кількість збиткових підприємств у 1980 р. була в Україні на рівні 11%, у 1985 р. – 8%, у 1990 р. – 2%, у 1991 р. – 4%, і у 1992 р. – 3,7%. Рентабельність підприємств була відповідно: 13,5; 13,7; 16,8; 21,1 і 30,3 відсотки. Все це говорить про логічно-протирічні процеси, які відбуваються в тяжко хворій економіці. В сучасних умовах невизначеності прибуток є величина випадково-змінною, тому підприємства в своїй діяльності повинні керуватися двома критеріями: розмірами очікуемого прибутку і величиною його можливих коливань. Зменшення відрахувань з прибутку до бюджету дозволить виробникам більш самостійно вирішувати існуючі проблеми, переломити традиції екстенсивного розвитку

і перейти на розширене інтенсивне ринкове відтворення.

Проведене дослідження норми нагромадження, а також зв'язок динаміки величини нагромадження і росту НД. Показана різниця між темпами росту фонду нагромадження і темпами його складових частин, а також неефективність виробничих нагромаджень. Структурна перебудова економіки можлива, коли фінансові і ресурсні нагромадження достатні в базових галузях і виробництвах. При інтенсивному розширеному відтворенні нагромадження повинно забезпечити не тільки підвищення фондоозброєності, але і підвищення фондовіддачі.

Теоретичні проблеми норми і структури нагромаджень залишаються відкритими, перш за все в трактовках валового і чистого нагромадження, обліку амортизації, нагромадження оборотних засобів.

Реформування використання форм додаткового продукту має привести Україну до якісно нових економічних відносин. Здібність держави мобілізувати додатковий продукт на цілі інтенсивного розширеного відтворення ринкового типу визначить і темпи економічного росту, і індустріальну могутність, і рівень життя населення.

Світовий досвід показує, що норма валового і чистого нагромадження коливається у відносно невеликих межах, а в часи перебудови економічного базису передові країни мали норму нагромадження 25-30% і вище. Перед країною стає актуальним зміна та оновлення теорії і практики нагромадження його управління.

Принципово важливо відмітити, що не зовсім вірно методологічно і методично побудовані дані викривляють сутність економічних явищ. Перехід до нових господарських відносин висуває впровадження статистичного обліку по системі національних рахунків, удосконалення методології балансу народного господарства, НД, тощо.

В кінці кожного параграфу дисертації зроблені короткі висновки, а в заключенні узагальнюються результати дослідження і формуються практичні рекомендації.

Основні положення дисертації опубліковані в таких роботах автора:

І. Актуальні питання реформи оподаткування // Економіка України. - 1993. - № 3. - 0,8 д.а.

2. Додатковий продукт в розширеному відтворенні // Розвиток виробничих відносин і становлення нових господарських форм. Тези доповідей конференції. - Київ: ІЕ АН України, 1991. - 0,2 д.а.

3. Іноваційний процес на підприємствах // Інвестиційна політика в умовах формування ринкових відносин. Тези всеукраїнської конференції. - М.: ІЕ АН СРСР, 1991. - 0,2 д.а.

4. Чистий продукт і перспективи його відтворення // Тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції. Ч. 3. - Чернігів, 1992. - 0,2 д.а.

5. Проблеми викладання оподаткування // Питання педагогіки та методики вищої школи. Тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції. - Чернігів, 1992. - 0,2 д.а.

6. Питання оподаткування і капіталовкладень при переході до ринку // Республіканська науково-практична конференція "До нової України - шляхом реформ". Секція економіки: Тези виступів. - К.: НМК ВО, 1993. - 0,2 д.а.

7. Питання відтворення в економіці України // Криза економіки України та можливості виходу з неї. Тези доповідей та повідомлень на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції. - Івано-Франківськ, 1993. - 0,2 д.а.

Тіп. до друку 15.7.93. Формат 60x80/16. Папір офс.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 0,9. Обл-вид. 1,0. Тираж 100 прим.
Зам. №. Безкоштовно.

Поліграфічна дільниця Інституту економіки АН України.
252011, Київ 11, вул. Паїнаса Мирного, 26.

AB 27.985